

Magyary Ágnes

KÖTELEZŐ MADRID¹

„*Manana visita El Prado con Luis Bunuel.*” (Luis Bunuel)

Madridba 2001-ben jutottam el először. Augusztusban. Akkor Budapesten harminchat fok meleg volt párával, Madridban negyven, pára nélkül. Minden kétséget kizáróan ez utóbbi a kellemesebb. Mert meleg és meleg közt is van különbség. Mert van az a fullasztó napfény, ahol óriásokkal való küzdelemről ábrándozunk a déli verőn; és van az a hőség, ahol csak délibábokat építünk. Mindkettő hasznos foglalatosság, még ha erről a kockafejű északi népeknek mindenféle elmarasztaló véleményük is van, de bármit mondjanak, a kockafejből nehéz kilátni az élet nagy kérdéseire.

Két dolog foglalkoztatott: eljutni Toledóba és egy bikaviadalra. Sablonos gondolkodásomra nincs mentség. Ez pont olyan, mint amikor manapság mindenki Barcelonába szeretne eljutni. Amikor ez bekövetkezik, azaz sikerül eltölteni ott pár napot, azzal jön haza az illető: mindent tud Spanyolországról. Ez igaz, hiszen elvégre a katalánok sok mindent tudni vélnek az Isten által rájuk kényszerített másik népről. Ismerni ismerik őket, bár rajongani nem rajonganak értük.

Van, aki szerint a katalánok hajlamosak akkor elmerengeni a függetlenségen, amikor már nem éri meg nekik spanyolnak lenni. Tény, hogy az Egyesült Államok először 1848-ban ajánlott fel százmillió dollárt Kubáért és Puerto Ricóért. Mivel akkoriban Spanyolország alig a felét vesztette el a tengerentúli gyarmatainak, nem vették komolyan a javaslatot. 1854-ben már százhusz millió dollárra taksálták a spanyol karibi területeket a jenkik, és mivel a hispánok továbbra sem adták be a derekukat, az amerikaiak egy katonai invázió lehetőségét is fontolóra vették. Ennyi pénzből az is kijött volna! A spanyol vonakodás legfőbb oka a katalán iparmágnások érdekei voltak, hiszen főleg ez a csoport veszíthette volna el az üzleti érdekeltségeit. Ezt a konfliktust az akkori

1 Részlet *Madrid azt hiszi, ő Toledo* című kéziratból.

politikai elit nem akarta vállalni, ezért inkább nemet mondtak. Na de a jenkik sem hagyták magukat, elvégre a viláгурalmat sem tutyimutyiknak találták ki, hanem a pragmatikus népeknek, ezért bölcsen besegítettek a kubaiaknak kivívni a függetlenségüket, ezzel véreztetve ki a spanyol gyarmatbirodalmat.

Tehát miután Kuba elúszott, mint kövér cet a túlhevült óceánban, a katalán befektetők osztottak, szoroztak és a végeredményt látván benyújtották a számlát: hogy akkor ők most ebből kiszállnának. Hogy miből is pontosan – Madridban nem értették.

María szerint én és a bikaviadalok nem kerülhetünk egy mondatba. Mert az olyan, mint a római aréna. Lelki szemeim előtt azonnal megjelent, ahogyan a keresztényeket oroszlánok elé vetik: repkednek a húscafatok, és a nézők meg őrijongnek. Azt te nem bírnád ki – tette még hozzá. És beláttam, igaza van. Így vonzódásom irodalmi maradt.

Javier Mariás szerint Madrid nem más, mint Spanyolország korrekt összefoglalása. Ez azért is jó, mert ha ismered ezt a várost, mindent tudsz Spanyolországról. Elméletben. Csak hogy az elméletek lyukas garast sem érnek! Erre a legfőbb bizonyíték a XX. század, ahol a két legnépszerűbb elmélet a kommunizmus és a fasizmus, amelyek a társadalmi megoldások lehetőségével kecsegtettek, azonban csak korrekt hullahegyeket tudtak produkálni.

Buñuel a húszas évek Madridjáról azt írja, ha valaki huzamosabb ideig él a városban, akkor egy idő után mindenkivel össze fog futni előbb-utóbb, még a királlyal is (az akkori város körülbelül egy millió lakossal rendelkezett). Ehhez nem kell mást tenni, mint az embernek a legalkalmasabb időpontban kitekintenie a kollégium ablakán és mit ad Isten, éppen akkor száll ki XIII. Alfonz az autójából. Mert eltévedt, és nem találja az utat. Ilyesmi még egy uralkodóval is megeshet! Ilyen esetben a legkézenfekvőbb, ha az illető – ebben az esetben Buñuel – lerohan a lépcsőn és készségesen útbaigazítja királyát, miután bemutatkozott. Amikor pedig elhajt XIII. Alfonz, mérgelődik magában, mert eszébe jut, hogy a fene egye meg, hogy itt hajlong, mint valami kivénhedt lakáj, akit még a Katolikus Királyok állítottak szolgálatba, és túlvészelve a történelem viharait – igaz, kissé rozogán, remegő térdekkel, vaksi szemekkel –, most a Bourbonoknak hajbókol.

– Főleg úgy – gondolja magában Buñuel, a madridi diák –, hogy én anarchista vagyok.

- Szerencse, hogy a sapkámat a fejemen felejtettem!

Sapkával vagy sapka nélkül, sajnos ma már nem lehet Madrid utcáin összefutni a királlyal, ugyanis egy kicsit sokan laknak ehhez errefelé (állítólag hárommillióan). Ez pedig azt jelenti, hogy a király nem mászkál az utakon, hanem valami egyhangú irodában várja, hogy ellátogassanak hozzá a miniszterek. Akik többnyire késnek. Erről a sajtó beszámol, de a király türelmes, és akármennyit késik az aktuális miniszter, a király addig vár, amíg az meg nem jön. Vagy le nem mond. Esetleg meg nem bukik. Ezek közül bármelyik bekövetkezhet, de a monarchia nem azért tartja a királyt, hogy az véleményt formáljon a csélcsep miniszterekről, hanem, hogy türelmesen üldögéljen vagy álldogáljon – ebben a kérdésben szabadon dönthet az uralkodó –, amíg a miniszterek mindent elrontanak.

Azért persze vannak dolgok, amelyek kiállják az idő próbáját – a miniszterek nyilvánvalóan nem ilyenek. A Puerta del Sol például. Ott semmi sem változott a XVI. század óta. Ugyanaz a cigányasszony ajánlja megvételre rozmaringját, de ha az nem kell, akkor szívesen kiolvassa a jövőt az ember tenyeréből. Kiváló referenciái vannak, hiszen ő volt az, aki Lope de Vegának megjósolta, hogy túl fogja élni az Nagy Armada pusztulását 1588-ban. Aki nem hiszi, olvasson utána a lexikonokban! A rozmaring máskülönben minden nyavalyát meggyógyít: a gyermektelenséget, a lélek békétlenségét, a szegénységet, a test fáradtságát, a világ bolondságát, a bőr kiszáradását, a globális felmelegedést, a politikai szócséplést és a hajó süllyedését. Mindezt öt euróért. Alkalmi vétel!

Madridban bárki árulhatja az utcán a saját portékáit. Az emberek a földre terített pokrócra kipakolják az otthon készített legyezőt, könyvjelzőt, gyertyát és egyéb beazonosíthatatlan tárgyaikat. Ezzel szemben az utcai zenéléshez a helyi önkormányzat avatott bizottsága előtt kell a jártasságot bizonyítani. Tehát ez azt jelenti, hogy a kornyikálásnak és a hangszerek vinnyogtatásának van egy olyan szintje, amely a kifinomult madridi fülek számára elviselhetetlen lenne. Ugyanakkor azt is jól jelzi, hogy mi a fontosabb ebben az országban: a merkantilizmus szelleme – azaz az utcán árusítgatás után befolyt adók – vagy a művészet. A művészet – zengi kórusban a vizigótok harcias csapata, Agustín de Foxá, néhány a jólléttól elpuhult római szenátor, valamint egy tucatnyi Barça rajongó, akik véletlenül tévedtek Madridba – bár

ők nem számítanak, mert olyan részek, hogy még saját anyjuk lefejezését is megéljeneznék. Ettől a hozzáállástól a kockafejű és gyenge idegzetű hivatalnokok valamelyik észak-európai országban kétségbe esnek. Pedig arrafelé az egy főre eső nemzeti jövedelem olyan összeget ad, amelyről a léha délen csak megnyalják a szájukat és csak annyit mondanának: fincsi. Így aztán ezek a finom lelkű, de karót nyelt hivatalnokok a mediterrán felületességgel találkozva, néhányan inni kezdenek, majd öngyilkosok lesznek. Tehát a Puerta del Sol környékén futó sétálóutcákon operaáriák, kvartett lágy muzsikája és hegedűjáték fonódik egybe a vásári zsvajjal.

A Puerta del Soltól elindulva a Teatro Realhoz lehet megérkezni, amely a plaza de Isabel II nevet viseli. Nem véletlenül, hiszen a dalszínházat a szerencsétlen sorsú királynő idejében avatták fel. Ana azt mondja, az operaként működő Teatro Realban a 2008-as válság annyira megnyirbálta a fizetéseket, hogy az utcákon zenélők java része az operaház művésze. Még szerencse, hogy átmentek a hivatalos vizsgán!

De nemcsak énekelnek és házi készítésű apróságokat árulnak Madrid utcáin, hanem ott vannak még a lepedőn árusítók is. Spanyolul *manteros*. Ez abból áll, hogy az illegálisan érkező afrikai bevándorlók egyetlen megélhetése – illegálisak lévén – a csempészárúk árusítása. Fehér lepedőkre teszik ki portékáikat, amelyek jobbára márkás termékek hiteles koppintásai, csak éppenséggel nem valamelyik luxus cég gyárában állították elő őket, hanem egy sufniben valahol a Távol-Keleten, pont ezért teszik rá gondosan a címkét: Gucci, Louis Vuitton stb. És ez a gond! Mert a nem törvényes úton behozott hamisított márkákat nem lehet Madrid utcáin eladni. Legalábbis nem a hatóság beleegyezésével. Ezért kell a fehér lepedő sarkaira vastag madzagot rögzíteni, amelyet középen összecsomóznak, és így amikor jön a rendőr, egy mozdulattal lehet batyuvá rántani a kiterített mozgó áruházat, és a hátukra feldobva futni a marcona hivatalos szervek előtt.

A Királyi Palota a plaza de Orientén található, a közelében van egy szoborpark, ahol a félszigeten egykor uralkodással próbálkozó koronás fők szobrai láthatók: a vizigótoktól kezdve a keresztény királyokig. A vizigót királyok nevét korábban kívülről kellett fűjnia minden iskolásnak Spanyolországban (Ataúlfo, Sigerico, Walia, Teodorico I, Turismundo, Teodorico II, Eurico, Alarico II, Gesaleico, Teodorico III,

Amalarico, Teudis, Teudiselo, Ágila, Atanagildo, Liuva I, Leovigildo, Recaredo, Liuva II, Witerico, Gundermaro, Sisebuto, Recaredo II, Suintila, Sisenando, Khintila, Tulga, Chindasvinto, Recesvinto, Wamba, Ervigio, Égica, Witiza, Ágila II és Rodrigo). És jaj annak, aki nem tudta! Ma már persze nem kell ezt a rengeteg nevet megtanulni. 1582-ben Julián del Castillo II. Fülöpnek ajánlva jelentette meg a *Historia de los reyes godos que vinieron de la Scitia de Europa contra el Imperio Romano, y a España, y la sucesión dellos hasta el católico y potentísimo don Filipe segundo* című könyvét. A cím magyarul valami ilyesmi lenne: *A gót királyok története, akik az európai Szkítiából érkeztek és támadták meg a Római Birodalmat és Spanyolhont, valamint az egymást követő uralkodók egészen a katolikus és nagytekintélyű II. Fülöpig*. Szkítia nyilván a barbárok földje szinonimája, hiszen ezek a vad gótok – akárhonnán is nézzük – mégiscsak barbárok, nem pedig civilizáltak, mint a rómaiak és a rómaiak által romanizált pipogya népek, akiket egyetlen kardcsapással hódítottak meg és dührohamban kártyáztak el ezek a keletről jött vademberek. És hol lehetett volna máshol ez az európai Szkítia, a civilizálatlan barbárok földje, mint azon a távoli vidéken, ahonnan a rómaiaknak másfél százados uralkodás után ki kellett vonulniuk 271-ben? Mert megjöttek a vizigótok. A rómaiak meg kimentek Erdélyből.

Néhány éve régészeti feltárásokat végeztek Székelyudvarhelyen, és kiderült, Erdély legjelentősebb vizigót falva a Küküllő partján állt. A folyó túlsó oldalán szomorkodott a magára hagyott római katonai tábor. A gótok, amit lehetett, átvittek magukkal a másik oldalra. A IV. század végén az a hír jutott el hozzájuk, hogy félelmetes erejű belső-ázsiai nép közeledik, a hunok, ezért ők még idejében a Római Birodalom biztonságosabb területeit keresték fel. A többi már történelem.

De visszatérve a már Hispániában duhajkodó vizigótokra, a mindig jól értesült szépirodalom szerint nem kártyázással, hanem nőüggyel vesztették el a félszigetet. Mégpedig Rodrigo király nem bírt magával, és meglesve Cava Florindát fürdőzés közben, mindenféle bűnös vágyakozások vettek erőt rajta. A baj csak az volt, hogy a lány apja, don Julián, Tanger és Ceuta kormányzója – aki azért küldte a lányát a toledói udvarba, hogy ott jobb nevelést kapjon, és nem azért, hogy buja koronás fők csábítgassák –, a szívére vette lánya megbecstelenítését.

A középkori legendák szerint ezért árulta el a móroknak a királyt. A politikai következményekről így ír a *Cava Florinda végzetes kacérságáról* című románc:

*Ez lön Spanyolország veszte,
tudja jól, ki érte síró,
szerelem legyőzte férfi,
leszakított rózsabimbó.
Oda Florinda virágja,
királyt büntet égi bíró,
ennek erőszak volt, annak
közös öröm, nagyon is jó.
Azt vitatván, kettőjük közt
ki a végzet kihívó,
a férfiak mondják: Cava,
és szólnak a nők: Rodrigo.*

A szöveg és egyéb krónikák kétségek közt hagyják az olvasót, hogy mi is történt valójában, azaz ki csábított el kit – és mi más lenne a szépirodalom szerepe, mint a homály, kétely, bizonytalanság, felháborodás és egyéb feldúlt lelkiállapotok okozása. Cava arabul rossz nőt, prostituáltat jelent. A románc története ősrégi irodalmi toposz: leskelődő férfi, fürdőző nő, majd a bűn.

A történelmi háttér: Witiza és Rodrigo nem tudnak megegyezni, kié legyen a trón, és Witizának ragyogó ötlete támad: behívja a mórokat, hogy nyomatékot adjon az álláspontjának. A mórok engedélyt kérnek a damaszkuszi kalifától, majd könnyed eleganciával elfoglalják a félszigetet. A nép a kisujját sem mozdítja, mert nem akar beleszólni az urak dolgába, amúgy sincs köztük a vizigótokhoz, mondhatni utálják őket, mert a nép mindig utálja a sanyargatóit, így aztán amilyen könnyen jött a gótoknak Hispánia, olyan könnyen el is ment.

Azért persze az elit gyorsan kiegyezik az új urakkal, Rodrigo király özvegye házasságot köt az új uralkodóval – meghalt a király, éljen a király! Tulajdonképpen senki sem jár rosszul: a jobbágyok szabadok lesznek, a zsidók ugyanolyan kategóriába kerülnek, mint a keresztények – azaz megtértekké válnak, és ez a megvetetthez képest nagy előrelépés. Az ország, azaz Isbaniya, visszarendeződik a rómaiak idejéből már jól ismert állapotába: távoli nyugati provincia válik belőle. A különbség csak annyi, most nem Rómában van a birodalom

központja, hanem a kissé távolabbi Damaszkuszban. Lényegtelen apróság!

Madrid még a XVI. században is csak egy jelentéktelen porfészek volt, és még véletlenül sem lehetett egy lapon említeni olyan városokkal, mint Toledo vagy Córdoba. Igazából a történelme is a mórokkal kezdődik – bár valószínűleg már korábban is volt itt település. Ők is csak amolyan erődítményként használták Mayritot, amely a keresztény királyok ama szándékát volt hivatott megakadályozni, hogy visszavegyék Toledót, ami valóban fontos volt mindenkinek, nem úgy, mint Madrid. A Palacio Real helyén – amely a XVIII. században épült –, állt egykor az Alcázar de Madrid, egészen addig, amíg 1734-ben le nem égett.

A spanyol történelem a művészetet ért két nagy katasztrófát tart számon: az egyik a madridi Alcázar pusztulása, ahol kétezzer műalkotást őriztek (Velázquez, El Greco, Rubens, Leonardo, Tintoretto, Veronese, Ribera, Brueghel, van Dyck stb.), ebből szerencsére ezerötszázat sikerült megmenteni. A másik hasonló természeti katasztrófa, amely a Spanyolországban fellelhető műkincseket sújtotta, a napóleoni hadsereg megérkezése volt. Mint az egyiptomi tíz csapás! Semmi sem maradt utána. A francia tisztek szorgosan pakolták fel a szekerre templomban, kolostorban, kastélyban, házban, istállóban lévő festményeket, bútorokat, régi fegyvereket, ezüst cukortartót, eljegyzési gyűrűt, porcelánbabát – ezzel új időszakot nyitva a párizsi aukciós házak történetében.

A madridi Alcázart I. Muhamed építette 860–880 között – ahogy már említettem –, hogy védjék Toledót. Később, Madrid visszafoglalása után, ezt az épületet a Trastámara-dinasztia vette kézbe, az az uralkodóház, amelyhez Kasztíliai Izabella is tartozott, akinek jelentékeny szerep jutott annak a konstrukciónak a létrehozásában, amelyet ma Spanyolországként ismerünk. Így ők voltak azok, akik átépítették az Alcázart a XV. század végén, és valódi középkori várat alakítottak ki belőle. J. Cornelius Vermeyennek van egy rajza a régi Alcázarról, amelyen látszik: masszív fallal és vaskos tornyokkal rendelkezett ez az épület. Szépnek semmiképpen sem mondható, jobban védhetőnek azonban igen.

Az új épület felépítését a madridi Alcázar leégése után V. Fülöp kezdte el 1738-ban, aki az első Bourbon a spanyol trónon.

A Királyi Palota látogatható. Tiszteletet parancsoló épület. Annak kell lennie, hiszen több kontinensen átnyúló birodalmat igazgattak innen évszázadokon keresztül – ennek megfelelően fényűző, hivalkodó és magamutogató. Sok meglepetést nem tartogat, nagyjából azt nyújtja, amit egy ilyen helytől várni lehet: hatalmas termek, pompás padlózat, gigantikus tükrök, pompázatos lépcsőházak; egyszóval minden, ami le tudja nyugózni az arra tévedőt, legyen az az udvarhoz tartozó arisztokrata vagy arra járó külhoni követ. Hivatalosan a királyi család lakhelye, de a család nem itt lakik, hanem a Madrid külterületén található Zarzuela Palotában; itt fogadások és diplomáciai események zajlanak.

Rám a fegyvertár tett mély benyomást. Mondhatni letaglózott a látvány, mert az egész olyan volt, mint nagyanyám kertjében a méhes, amely már évtizedek óta nem a méhek lakhelyeként szolgált, hanem a család kacatjainak tárhelye volt: második világháborús tank egy darabja a hozzá tartozó halott német katonával, régi gramfon, katonabőrönd, *Film, Színház, Muzsika*. A királyi fegyvertárban ugyanaz a helyzet: ezeket a termeket nyilvánvalóan nem azért építették eredetileg, hogy használaton kívüli limlomokat tároljanak benne, ezzel szemben a plafonig állnak itt a régi mellvérték, kardok, páncélok, lándzsák és még egy csomó olyan tárgy, amelyre ma már szavunk sincsen.

Madrid szimbóluma a medve és az eperfa. Az eperfa spanyolul madroño. A Puerta del Solon található egy szobor: a medve szorongatja az eperfát. Mindig is furcsának tartottam ezt a szimbólumot, olyan mesterkéltnek tűnik. Bár valószínűleg egy sas sem lenne sokkal jobb, amely mondjuk, egy gazellát szorongat; vagy egy oroszlán, ami éppen kinyuvaszt egy antilopot. A félsziget az ókorban amúgy is zárva volt Európa irányában – a Pireneusokon átmászni nehéz munka –, és Afrika volt az, amely felé nyitva állt. Nem véletlenül telepedtek meg délen a föníciaiak. És nyilván az sem véletlen, hogy a franciák a XIX. században oroszlánra jöttek vadászni Spanyolországba, és mélyen sértette őket, amikor kiderült: erre nem lesz alkalmuk, mert ez nem Afrika.

– Merde! – mondták.

Pedig a spanyolok szeretik Afrikát. Mindig is oda voltak érte. Főleg miután 1898-ban elvesztették az összes latin-amerikai gyarmatukat, hirtelen minden birodalmi vágyukat Afrikában élték ki. Ott próbáltak

gründolni valamit, így idejük sem maradt az első világháborúra, mert mindenféle törzsfőnökökkel kellett csatákat vívniuk. María édesapja még a hetvenes években is ott rostokolt a sivatagban a gyarmatbirodalom utolsó homokbuckáján², aztán az ország húzott egy spanyolosat, összepakoltak és hazamentek. Azóta az a terület a senki földje. Mert hogy nemzetközi előírások vannak arra, miképpen illik hátrahagyni a gyarmatosítónak a gyarmatait. Rendben. Ami azt jelenti: biztosítani kell a kivonulásuk utáni politikai átmenetet. A spanyolok nem bibeléltek ilyesmivel, mivel egyszer csak ránéztek a könyvelésre, és azt látták: ez az afrikai kóceráj csődbe viszi őket, jobban mondva még nagyobb csődbe, mint amiben már amúgy is vannak. Így aztán nem pazarolták a drága időt és a még drágább pesetát, hanem egy este összepakoltak és másnap arra ébredtek az arabok, hogy hol volt, hol nem volt, már nincsenek ott a gyarmatosítók.

Állítólag a középkorban a Madrid környéki erdőkben voltak medvék, innen került be a heraldikába. Ma nehéz elképzelni, hogy azon a tájon valaha meg tudott élni ez a nagy állat, hiszen alig van erdő – ami összefüggő, olyan csak a Madridtól északra található hegységben van – és azok is inkább tűnnek ligetnek, mint rengetegnek. Az eperfáról úgy vélik, hogy a középkorban oly gyakori pestisjárványok egyik gyógymódjának tartották a levelét.

Az egyik spanyol nyelvkönyv végén található irodalmi szemelvények között fedeztem fel Ramón J. Sender *Tres ejemplos de amor y una teoría (Három példa a szerelemre és egy elmélet)* című művét. A szerzőt a magyar közönség a *Rekvium egy spanyol földművesért* című regénye kapcsán ismerheti, amelyből film is készült. Ebből – ahogy a címből is sejteni lehet – a polgárháború nem túl lélekemelő eseményeiről szerezhetünk tudomást. A nyelvkönyvben található szöveg azonban ennél sokkal izgalmasabb esszé a donjuanizmusról, a szerelemről és más megszállottságokról. Ilyeneket ír benne Sender: „A férfiasság legnyilvánvalóbb jele a cselekvőképesség, a reflexió nélküli cselekvőképesség, a tükörméltóság. A történelem folyamán megismert Don Juanok közül a legkevésbé eredeti a Marañón-féle³ Don Juan. Egy elnőiesedett Don Juan. Hatalmas tévedés. Marañón összekeverte a szimptomát a szind-

2 Sahara Occidental (Nyugat-Szahara)

3 Gregorio Marañón (1887–1960) spanyol orvos és író.

rómával – ami elég furcsa, orvosról lévén szó –, azaz a következményt az okokkal. Tény: az a vágy, hogy a nők szeressenek és kényeztessenek bennünket, sok férfiból egy rosszul értelmezett gyengédséget vált ki. Don Juan is képes gyakorolni ezt a tévesen alkalmazott kedveskedést, és ez a veszélye, ha imádják az embert.

Azok, akik imádnak bennünket, valamilyen módon megfosztanak a férfiasságtól vagy nőiességtől. Az istenek gyakran pont ezért voltak adrogünök, legalábbis kinézetre.

Don Juan titka az, hogy nála nincs tükör, vagyis sem morális, sem fizikai, sem esztétikai szempontból nem mérlegel. Fogalma sincs, hogyan kellene ezt tennie. Don Juan nem narcisztikus; ha szépnek akarja látni önmagát, keres egy nőt, majd a csábításon keresztül megbizonyosodhat a csáberejében.

Kijelenthetjük: a férfi, aki tudja, hogy ő férfi, már nem férfi többé. Ezért van, hogy azokban az országokban, ahol a legjobban hangsúlyozzák a férfiasságot, ott a legmagasabb a homoszexuálisok aránya.”

Tirso de Molina találta ki a spanyol és a világirodalom számára Don Juan figuráját. A hispán filológiát egy idő után az is elkezdte foglalkoztatni, hogy mi van, ha ez az irodalmi alak valós személy volt. Rögtön meg is lelték azt a férfit, aki a XVI. században pont Lope de Vega lányát csábítgatta. Erre a heves természetű drámaíró – mint az, ahogy bármelyik tollforgatótól hasonló helyzetben elvárható – miszlikbe aprította a lányát kerülgető gazembert. Majd úgy döntött, meghatóan szép és sikeres színdarabot fog kanyarítani ebből az egészből. Erre Tirso de Molina nem megelőzte?! Hát nem bosszantó?! Őt is fel akarta aprítani, csak az tartotta vissza, hogy Tirso de Molina szerzetes volt. Ami még nem lett volna akadály Lope de Vega számára, hiszen Calderón de la Barcát – aki ferences barátként rontotta a levegőt Madridban – simán elintézte, ahogy azt majd az V. fejezetben⁴ látni fogjuk. Igaz, Calderón címeres hóhányó volt, nem úgy, mint Tirso de Molina.

Szóval azonnal beleszerettem ebbe az esszébe, és mivel csak egy rövid részlet szerepelt a könyvben, ezért amikor Madridban voltam, eltökélten kerestem a könyvesboltokban a kötetet a calle Mayoron, amely öntudatosan szeli át azt a városrészt, amelyet csak Madrid de

4 Barrio de las Letras című fejezet.

los Austrias (Habsburgok Madridja) néven emlegetnek. (A Habsburgokat legalább olyan eltökéltséggel utálták, amilyen elszántsággal a magyarok lázadoztak ellenük. Egy felbőszült történész – mert a spanyolok mindent magas hőfokon csinálnak – egyenesen a Katolikus Királyokat vádolja, hogy a Habsburg-átok lesújtott a nemzetre. Szerinte ez a két uralkodó nem gondoskodott elég körültekintően az utódlásról. Igaz, nyolc gyereket nemzettek – többek között Juant, a trónörököst, aki annak rendje és módja szerint készült az uralkodásra, és elvett feleségül egy alkalmas Habsburg-királylányt, majd az esküvő után nem sokkal váratlanul elhalálozott. Talán politikai gyilkosság áldozata lett – sugallja ez a történész. Tény, a trón így Őrült Johannára szállt, és rajta keresztül – akinek a férje szintén Habsburg érdekeltségű volt – I. Károly néven Johanna fiával elkezdődött a Habsburg-korszak, vagyis ahogy arrafelé nevezik a *los Austrias* időszak.)

Nekünk, magyaroknak amolyan valceres, mustáros virslis és Ferenc József-esen billegő nagybajszos élményünk van a Habsburgokkal kapcsolatban, amely életérzésben nehéz eldönteni, hogy tiszta szívből utáljuk-e a Habsburg-házat, vagy inkább Sisit imádjuk. Amúgy is, a magyarok szeretnek lázadni és még annál is jobban meghatódni. Elég csak arra gondolni, hogy amikor Napóleon vésszesen közeledett marcona hadseregével, Mária Teréziának volt annyi esze, hogy nem ráparancsolt a magyar nemességre, hogy azonnal fegyverbe – mert akkor még a bicskájukat sem vették volna elő, amivel a dohányt vágják –, hanem inkább könnyes szemmel, karján újszülött csecsemőjével esdekelt védelemért. A spanyolok is rajongnak az erős érzelmekért, így tiszta szívből utálják a Habsburgokat, de az ő Habsburgjaik nem is táncolnak valcert, és nem is néznek olyan joviálisan, mint Sisi férje, amikor a háttérben egy, még a szabadságharcban megsebesült honvéd a Kossuth-nótát „húzza” a kintornán.

Nyilván emiatt van az, hogy a Madrid de los Austrias szögletes, rendezett és unalmas. Pont olyan szögletes, mint a Habsburgok állkapcsa. A sok rokonházasság miatt. Unokatestvérek, nagybácsik, unokahúgok. Így aztán nem csoda, hogy az utolsó Habsburgot, II. Károlyt – akinek a szülei nagybácsi-unokahúg viszonyban álltak egymással –, még az ág is húzta: beteges kinézetű volt, homályos tekintetű, bizonytalan járású, fáradtan csüngtek ajkai, teste gnómszerűen gyűrődött. Állítólag szkizofrénia és epilepszia is gyötörte. Így nem

csoda, hogy a királyoktól elvárható minimumot sem tudta teljesíteni, azaz nem gondoskodott az utódlásról. Így jöttek a Bourbonok, akik szintén egymás között házasodtak. Ők annyiban voltak szerencsésebbek, hogy a nők pont a végső degeneráció beállta előtt bizonyultak kikapósnak.

A Pradóban lóg egy hatalmas Goya-festmény, amelyen IV. Károly (Bourbon) és családja látható. Károly, mint egy jóllakott kocsmáros feszít közepén, mint akinek nem elég bő a királyság, a spanyol birodalom és maga az élet, miközben a kissé arrébb álló felesége méltán elvállalhatná a főszerepet bármelyik Wagner-operában. A Pradóról jut eszembe, hogy Buñuel madridi diák korában nyári munkaként amerikai turistákat kalauzolt a múzeumban. Így emlékszik erre a kalandra a filmrendező:

„Egy nap ezt lehetett olvasni a hirdetőtáblán: »Holnap séta a Prado Múzeumban Luis Buñuellel.« Egy csapat jóltáplált amerikai loholt a nyomomban, és sejtelmük sem volt, hogy milyen tervet forralok magamban, amely akkor fogalmazódott meg bennem, amikor közelebből szemügyre vehettem az amerikai hiszékenységüket. Miközben áthaladtunk a múzeum termein, mindenről meséltem nekik, ami csak eszembe jutott: hogy Goya torreádor volt és hogy titkokkal terhelt szerelmi viszonyt ápolt Alba hercegnővel; és hogy Berruguete képe, az Auto de Fe, egy mestermű, hiszen ötven személy látható rajta, és mindenki tudja: egy festmény értékét a rajta szereplő személyek száma adja. Az amerikaiak figyelmesen hallgatták magyarázataimat, sőt néhányan még jegyzeteltek is. Igaz, egy páran később elmentek panaszt tenni az igazgatónál.”

Szóval Buñuel valami ilyesmit mondott volna a *IV. Károly és családja* című festményről: a képen sajnos a király nem látható, mert éppen súlyos szifilisszel ápolták az El Escorialban, helyette a főkomornyik öltötte magára az uralkodói kellékeket. A festményen látható gyerekek közül egyik sem az övé, mivel az egész udvar, sőt az egész város tudta, hogy őfelsége a satnya utcalányokat részesítette előnyben a felesége dús idomai helyett, így a királyi utódokról a főkamarása gondoskodott. A királyné nem szerette a főkamarást, sőt ki nem állhatta, de jól tudta, nincs hatalom királyi utód nélkül, ezért szorgosan tevékenykedett az utódlási kérdés megoldásán. Így aztán annyi utód van, hogy alig fér rá a festményre, ami jó, hiszen a műalkotás értékét a rajta szereplő

személyek száma adja, és rossz, mert a piktor vért izzadt, amíg valahogy ráтусzkolta a népes és igencsak testes családot a vászonra.

De visszatérve a Bourbonok rokonházasságaira, a jól értesültek szerint a Goya festményén látható királyné bizalmasan meggyónta a lelki atyának, hogy egyik gyermeke sem IV. Károlytól van. Ebből a történetből két dolog következik: 1. olyan, hogy gyónási titok nincs, és a papokban sem lehet bízni; 2. a királynő megmentette a dinasztiát, bár csodát ő sem tudott tenni, mert VII. Ferdinánd, az utód sem bizonyult a legfényesebb elmének a spanyol uralkodók univerzumában.

Tehát a calle Mayoron kerestem felbőszülten és gyanútlanul Sender könyvét, ahol egykor (még 1906-ban) merényletet követtek el XIII. Alfonz ellen. Ez az utca a Palacio Realtól a Puerta del Solig fut, és XIII. Alfonz⁵ sem véletlenül sétálgatott pont errefelé, hanem éppen az esküvői szertatásáról jövet kocsikázott a Palacio Real felé Victoria királynéval az oldalán – akibe Buñuel szerelmes volt, bár nem tudom, hogy anarchistának lehet-e királynékba szerelmesnek lenni, de ez most nem is lényeges. A tömegből valaki virágcsokrot dobott az ifjú párnak. A csokor felrobbant. Huszonhárom ember halt meg. Victoria királyné fehér ruhája csupa vér volt. A királyi párnak nem esett bántódása.

Bementünk az első könyvesboltba, de mivel régen adták ki a könyvet, antikváriumot ajánlottak. Kissé elszontyolodva tévedtünk be a calle Mayor mentén kanyargó girbegurba sikátorszerű utcácskákba, ahol egyszer csak nagy örömmel fedeztem fel egy kirakatot, tele régi könyvekkel. Tipikus régi madridi üzlet volt, minden fából készült: az ajtókeret, a lépcső, a padló, a polcok, a mennyezet. Izgatottan néztem végig a kínálatot: csupa történelmi témájú könyv sorakozott. Semmi más, csak történelem. Ezt szóvá is tettem. Majd megkérdeztem, hogy megvan-e R. J. Sender már említett műve. A tulajdonos – aki nyilvánvalóan sejtelve sem volt, milyen típusú természeti katasztrófa csapott le könyvesboltjára – kimérten közölte: ő nem tart R. J. Sender-könyveket. A háttérben szóló rádió gyengéden erősítette meg ezt az állítását. Szürreális helyzet volt, és én nem értettem semmit. De mivel az életben annyi mindent nem ért az ember, ennek sem tulajdonítottam túlzott jelentőséget. Ha nincs, hát nincs.

5 akit Buñuel a fejezet elején olyan készségesen útba igazított

Ana később magyarázta el, hogy ez egy falangista üzlet volt. Facha – ahogy a spanyolok hívják. Miért nem szólt korábban – háborogtam, mert rosszulest az újabb csalódás. Ana a rádióról magyarázott, hogy nem hallottam, mi szól. Nem, nem hallottam, mert izgatottan kerestem a könyvemet, nem foglalkoztam semmi mással, ráadásul én csak egy guiri⁶ vagyok, ő a cañí⁷, neki kell tudnia az ilyen dogokat és előre figyelmeztetnie engem.

Még szerencse, hogy véletlenül pont Calderón de la Barca házával szemben keveredtünk vissza a calle Mayorra. „Aquí vivió y murió Calderón de la Barca.” „Itt élt és halt meg Calderón de la Barca.” – hirdette a tábla a ház oldalán, amelyet a XIX. században le akartak bontani, de egy élelmes állampolgár megneszelte, és nagy hajcihőt csapott. Annyit ért el, hogy lebontották ugyan az épületet, de ugyanolyannak építették vissza, igaz, két emelettel megtoldva. De a lényeg, hogy itt élt és halt meg a nagy drámaíró. Vagy legalábbis szinte. Az csak a véletlen műve volt, hogy a ház aljában egy ékszerbolt működött, amely azóta sajnos már bezárt.

Ebben a családi ezüstnemű boltban órákon keresztül válogattunk Anával. Színek szerint voltak az ékszerek kirakva: piros, fehér, türkiz stb. Közben megtudtuk, hogy a tulajdonos a feleségével és a bátyjával pont 2006 augusztusában volt Budapesten, amikor 20-án kitört az a nagy vihar, amelyben többen is életüket veszítették.

Végül alaposan bevásároltunk, és a néhány házzal arrébb lévő plaza de la Villán, ahol a régi városháza áll, megállapítottuk: a Habsburgok kockafejűek, ezért építettek mindenhová kockákat. A madridiak alkalomadtán szorongnak, hogy városukban nincs gótikus negyed, mint Barcelonában, de aztán megnyugszanak, hogy legalább a Real Madrid ott van, amely legalább néhanapján jól elpáholja a Barçát. Mert van Isten! És akkor az egész város az utcákon ünnepel.

A plaza de la Villa a város egyik legrégebbi tere, amelynek történelme még IV. Henrik kasztíliai király idejére nyúlik vissza. Henrik féltestvére volt a későbbi királynő, Katolikus Izabella. Ez a Henrik addig ügyetlenkedett uralkodóként, hogy végül a teljesen esélytelen féltestvére lett

6 külföldi turista

7 tipikus spanyol

Kasztília királynője. Pedig akkoriban senki sem hallott az emancipációról, de Izabellának nem is volt szüksége rá, mert neki nem kellett semmiféle ideológia ahhoz, hogy rendet vágjon a félszigeten.

A plaza de la Villának csodálatos hangulata van. Mint egy aprócska elvarázsolt sziget a metropolisz közepében, amely egy pillanatra visszarepít az időben. Madrid hatalmas sugárútjai, magas épületei, óriási parkjai méltóak egy birodalmi fővároshoz, ahonnan négy kontinensen található területeket igazgattak. De ez a kis tér még nem a birodalom központja, csupán egy szárnyait próbálgató királyságé, amely még maga sem teljesen biztos, merrefelé fog haladni.

A tér közepén Álvaro de Bazán szobra áll, a lepantói csata egyik hőiséé. Körülötte szimpatikus virágágyások. Csodálkozva jártam körbe, mivel elég határozott lendülettel néz le a világra talapzatáról a hadfi. Bár letről nem látszik, de éppen a török zászlót tapossa. Mert hogy Lepantónál végre sikerült megverni a törököket a tengeren, ahol Cervantes – akkoriban még ismeretlen irodalmi ambíciókat dédelgető katona – bal karja megsérült, de ez a sérülés nem akadályozta meg abban, hogy életének mindenféle kalandos fordulata ellenére megírja a Don Quijotét. Ebben a műben egy kalózik fogságából kiszabadított fogoly így mesél kalandjáról: *„En este viaje se tomó la galera que se llamaba la Presa, de quien era capitán un hijo de aquel famoso corsario Barbarroja. Tomóla la capitana de Nápoles, llamada La Loba, regida por aquel rayo de la guerra, por el padre de los soldados, por aquel venturoso y nunca vencido capitán Don Álvaro de Bazán, marqués de Santa Cruz.”* (Ezen az úton fogták el a La presa nevű gályát, melynek kapitánya a nagy hírű Barbaroja kalóz egyik fia volt. A La Loba nevű nápolyi vezérhajó ejtette hatalmába, melynek parancsnoka a harcok ama villáma, a katonák atyja, a dicső és soha le nem győzött kapitány, Don Álvaro de Bazán, Santa Cruz őrgrófja volt.) [Győri Vilmos fordítása]

Lope de Vega szintén volt katona, de nem önszántából, hanem mert egy túlfűtött szerelmi kalandja miatt börtönben végezte, ahol a király nevében azt a nagylelkű ajánlatot kapta: vagy rabláncon marad, vagy „önként” a király szolgálatába áll. Lope de Vega az önkéntességet választotta, és néhány, a kikötőben eltöltött kellemes éjszaka után hajóra szállt, a Győzhetetlen Armada egyik hajójára. De Lope de Vega a szerencse fia volt. Ezt a cigányasszony a Puerta del Solon is

megjósolta neki.⁸ Mit neki egy teljes hajóhad megsemmisülése! Ő még egy atomtámadást is simán túlélte volna. Nem véletlenül írta róla Cervantes, hogy ő az „el monstruo de la naturaleza” (a természet szörnye). Szóval szépen kikaptak a spanyolok, a hajók elsüllyedtek, mint a pinty, a katonák meghaltak, de Lope de Vega visszajött, mert még meg kellett írnia az életművét (versek, románcok, szonettek, színdarabok) és gyerekeket kellett nemzenie a király dicsőségére és a maga örömére. Ő így ír a lepantói hősről:

*EL MARQUÉS DE SANTA
CRUZ*

*El fiero turco en Lepanto,
en la Tercera el francés,
en todo el mar el inglés,
tuvieron de verme espanto.*

*Rey servido y Patria honrada,
dirán mejor quien he sido,
por la cruz de mi apellido
y con la cruz de mi espada.*

SANTA CRUZ⁹ MÁRKIJA

*Lepantónál vad török,
franciák azúros Terceirában,
angolok a tengerek viharában
félték haragom 's töröm.*

*Hű király, haza s' dicsőség
jól tudja, ki voltam én
ki keresztet¹⁰ hord a nevén
's kardja keresztjével vált hőssé.*

A szobortól jobbra áll – ha szemben állunk vele – a régi városháza. 2007-ig működött itt a hivatal, utána átköltözött a Palacio de los Cibelesre. A szobor háta mögött pedig a város legrégebbi épülete, a Casa y Torre de los Lujánes emelkedik, ahol állítólag I. Ferenc francia király szelleme kísért, aki még úgy rekedt itt a plaza de la Villán, hogy V. Károly idejében kapták el a frakkját a paviai csatában, és elhozták Madridba és ide zárták be. A franciákkal különben is csak a baj van: vagy lopni jönnek, vagy pedig szellemként kísértének.

A térről nyílik a calle del Codo nevű sikátor (codo könyököt jelent, és körülbelül ilyen széles is ez az utcácska), amelyen keresztül még a XVII. században Quevedo botorkált haza este a sötétben, miután a barátaival kedélyesen iszogattak a környéken. A mai Barrio de las

8 lásd a a fejezet elején

9 Álvaro de Bazán Santa Cruz márkija volt

10 cruz keresztet jelent

Letrasig kellett eljutnia Quevedónak, hol módos házat tartott fenn az író. Ez a távolság nagyjából tizenöt perc gyalog, és fél óra, ha az illető részeg és még pisilnie is kell. Quevedónak kellett, és mivel a megszokás nagy úr, valahogy úgy esett, hogy mindig ugyanabban a kapualjban könnyített a szükségén. A ház gazdája ezt megalégtelve, kereszttel megjelölte és kiírta a ház falára: „Donde hay cruces, no se mea.” („Ahol kereszt van, oda nem pisilünk.”) Quevedo hazafelé botorkálva újfent megállt szokásos pisilését megejteni, és ezt írta válaszul: „Y donde se mea, no se ponen cruces.” („Ahova pisilnek, oda nem tesznek keresztet.”)

1085-ben foglalták vissza Madrid és Toledo városát a keresztények (Kasztíliai VI. Alfonz), mindenféle erőfeszítés nélkül, mivel pont akkor omlott össze a kalifátus, és a pillanatnyi muzulmán gyengeséget ügyesen használták ki a kasztíliaiak; így már nem harsogták többet Mayritban az Allah Akbart, és senki sem hívta imára az igazhitűeket. Könnyen jött, könnyen ment! Pont, mint a vizigótok esetében. De rekonkviszta ide, rekonkviszta oda, Madrid ugyanolyan poros falu maradt, mint volt, így 1561-ig kellett várni, amikor II. Fülöp úgy döntött: Madridba költözteti a Cortest.

Legfőbb ideje! Mert mégiscsak sok, hogy Toledo úgy néz ki, mint valami szabadtéri múzeum: a gondosan lekövezett keskeny utcák serényen futnak fel az Alcázarhoz, ahol rubinkövekkel feldíszített kövér püspökök és hatalmas fehérfodros gallérokban feszítő arisztokraták vonulnak. Mintha most léptek volna ki El Greco egyik festményéből. És nem csak a pompázatosan kikeményített fehér gallérok, de maga Toledo városa is csodás téma egy olyan festő számára, mint a krétai származású művész, miközben Madridról senkinek sem jut eszébe műalkotásokat létrehozni, legalábbis nem olyanokat, amelyeket évszázadokkal később bárki gyűjteni szeretne.

Talán ezért eshetett meg az a csúfság ezzel a jobb sorsra érdemes településsel, hogy 1601-ben az udvar elköltözött Valladolidba. Valladolidba! Valladolidba? El tudjuk ezt képzelni?! Szinte nem is lehet. Hol a francba van az a Valladolid? – kérdezi az egyszeri olvasó. Jogosan. Ott valahol. Egy poros falu. Ide tették át a fővárost 1601-ben. Ilyesmi bezzeg Toledóval sosem esett meg! Na de Madriddal annál többször. A szégyenből az sem von le sokat, hogy a költözés háttérében a történelem első ambiciózus telekspekulációja állt. Nem az akkori

király, III. Fülöp volt ilyen éles eszű, hanem a minden hájjal megkent kancellárja, Lerma herceg. Róla azt írja az egyik spanyol történész, hogy legalább olyan rosszul kormányozta az országot, mintha maga a király uralkodott volna személyesen. Illetve azt, hogy a hozzá nem értése már szinte megható.

Ezeknek az állításoknak némileg ellentmondani látszik az ügyesen kifundált „biznisz”. Tehát a ravaszdi kancellár előzetesen felvásárolta a valladolidi telkeket, majd rávette a királyt, hogy költözzön oda az udvar. Ennek következtében viszont Madridban estek le a telekárak – és láss csodát! –, az élelmes herceg itt is bevásárolt, gondolván a jövőre. A jövőt pedig úgy biztosította be az annyira talán mégsem alkalmatlan Lerma herceg, hogy a kétségbeesett madridi kereskedők tudtára adta: egy úriember becsületét is meg lehet vásárolni (ahogy azt Rejtő Jenőtől tudjuk), na nem jutányos áron – mert mégiscsak egy úriemberről van szó –, de van az a pénz. A kereskedők pedig fizettek. Nem nagyon volt választásuk. Így az udvar 1606-ban már megint Madridban volt, miután Lerma herceg gyengéd rábeszéléssel rávette a nem túl okos III. Fülöpöt az újabb költözésre. Nem győzöm hangsúlyozni: Toledóval ilyesmi sosem esett meg! Aztán jött V. Fülöp – ezekkel a Fülöpökkel csak a baj van –, és a felesége tanácsára Sevillába költözött ő, és értelemszerűen az udvar is, 1729-től 1733-ig. Erre már nehéz mit mondani! És ebben az esetben még vesztegetésről sem lehetett szó. A visszafogott vélemények szerint V. Fülöp mindig törekeny idegrendszerrel rendelkezett, aki hajlott a melankóliára, és hitvese Sevilla kiváló éghajlatára hivatkozva győzte meg az urát a költözés felől. A kevésbé szofisztikált szerzők szerint V. Fülöp – a Habsburgok után az első Bourbon – egy futóbolond volt, akinek egyetlen emlékezetes cselekedete, amikor lemondott a trónról a fia (I. Lajos) javára. A főváros ezeken az eseteken kívül némi háborús csörték alkalmával változott (a napóleoni inváziót követő függetlenségi harcokban és a polgárháborúban), ami érthető, mert ha lőnek, akkor menni kell.

De visszatérve Madridra, akivel – ahogyan láttuk –, nem bánt túl kegyesen a sors, avagy a Fülöpök (nomen est omen, a mostani király VI. Fülöp), az emlékezet mégis úgy tartja, a város legjobb polgármestere III. Károly volt (1734–1759), V. Fülöp fia. Goya őt is megfestette: nem túl daliás, vékony alkatú, kissé púpos, valószínűtlenül nagy orrú uralkodó volt. Aki nem hiszi, járjon utána a Pradóban.

Neki köszönhető, hogy Madrid a középkorra emlékeztető sáros faluból világvárosi hangulatot nyert. Saint-Simon finnyás francia herceg 1722-ben például még mély megvetéssel tekintett ki a Plaza Mayoron található szállásának az ablakán és némi fennhéjázó orrhangon raccsolva nyafogott:

- Hémes pohfészek ez, dhága bahátom!

Minden erejével azon volt, hogy még véletlenül se ejtse ki a száján a főváros szót, és orra elé beparfümözött kendőt tartott, amikor csak tehette. A feleségének drámai hangú levelekben számolt be, hogy ehhez képest a vademberek lakta Indiákon is több a komfort és a kényelem. Látszik, a civilizáció még nem tette be a lábát a Pireneusokon túlra, ami érthető, hiszen elég az embernek csak egy pillantást vetnie a tájra a hegyoldal magaslatairól, amikor már maga mögött hagyta Franciaországot, és azonnal láthatja minden tapasztalt utazó, ezen a földön csak barbár emberek és azok barbár szokásai várják.

Jó, ezt most én találtam ki, de szó mi szó, igencsak visszafogottan nyilatkozik Saint-Simon a hispán világról.

A herceget némi királyi házasságkötés ügyében küldik Madridba, és ennek ürügyén találkozik a királyi családdal. Az infánsok lakosztályába is bejutott. „Életemben nem láttam csinosabb és derekasabb termetű gyermeket, mint don Fernando és don Carlos...” – írja Saint-Simon, aki vélhetőleg egyáltalán nem udvariaskodik, hiszen a királyról és a királynéről kíméletlen leírást ad. A kérdés így csak az: miképpen sikerült a szép fiúcskából a Goya-kép szintjére süllyedni, azaz zülleni, vagyis romlani. Azt már meg sem említem, hogy mely városba akart a kényeskedő francia herceg mindenáron ellátogatni, ha már úgyis Spanyolhonba sodorta a sors. És igen, pontosan oda: Toledóba. Tehát III. Károly nélkül Madrid sem lenne Madrid, és az útikönyvekben előszeretettel a turisták figyelmébe ajánlott helyek java része is az ő regnálásának köszönhetőek. Mint például a Prado. Az ő ötlete volt, hogy legfőbb ideje alkalmas épületet tervezni egy európai városhoz illő képtárnak. Illetve a Paseo del Prado is az ő fejéből pattant ki. Az eredeti elképzelés csak részben valósult meg, de III. Károly más európai fővárosok mintáiból kiindulva úgy vélte, Madridba is elkel egy olyan tér, ahol a természet találkozik a művészettel. A király tehát azt tervezte, hogy ezen a részen, amelyet ma Paseo del Pradóként

ismerünk (prado amúgy mezőt jelent), kertek és szobrok fogják változtatni egymást.

2016-ban ünnepelték III. Károly születésnapjának háromszázadik évfordulóját. Az ünnepség egyik fontos része volt az első madridi urbanisztikai tervről való megemlékezés, amely akkoriban a Salón del Prado nevet viselte. Állítólag egy római arénára emlékeztető teret akartak építeni tizenegy szoborral, amelyből végül nyolc készült el, ebből három vált ismertté: Cibeles, Neptuno és Apolo.

A Cibeles-szobor ma a plaza de Cibelesen található, amely a Paseo del Pradót köti össze a Paseo de Recoletossal. A történelem folyamán többször helyet változtatott ez a műalkotás, a polgárháborút is úgy vészelte át, hogy a lelkes madridiak zsákokból és téglákból piramist építettek az istennő köré, így az épen túlélte a lövöldözéseket. Apolló és Neptunusz istenekről mindenki hallott, de azért senki se verje a fejét a falba, ha Cibelesről pedig nem – magyarul Kübelé. Ezzel a névvel – jobban mondva a magyar változatával, ami leginkább a küblire emlékeztet – nehéz karriert befutni. Spanyolul azért sokkal jobban hangzik.

Hogy kinek jutott eszébe az antik istenek sorában róla is szobrot készíteni, arra így utólag elég nehéz észszerű magyarázatot találni. Persze azért mindenki próbálkozik. Ami biztos, az istennő, aki szekéren ül, amely elé oroszlánok vannak bekötve, minden kétséget kizáróan képeslapra kínálgató jelenség, és a focirajongók is nagyon kedvelik – a Real Madrid szurkolói ide járnak ünnepelni. Ez az egykor Kis-Ázsiában népszerű istennő olyan nagy kultusznak örvendett, hogy végül bekerült a római istenségek közé. Persze ez még nem elégséges magyarázat arra, hogy mi a fenét keres Madridban.

Az egyik verzió szerint mindenről a trójai háború tehet, ahol Agamemnón nemcsak legyőzte Bianort, hanem meg is ölte. A megölt hős fiának (szintén Bianor) el kellett menekülnie a városból. Ennek a fiúnak – aki a mai Albánia területén alapított királyságot – szintén született egy Bianor nevű fia, immáron a harmadik Bianor, akit az édesapja kedvesen megkért, hogy ha lehet, máshol alapítson országot, mivel az atya tartott tőle, hogy a balról született III. Bianor és a törvényes fia között kitör majd valamiféle testvérháború. Szerencsére III. Bianornak megjelent álmában Apolló isten, aki egy új város alapítására biztatta. Bianor így is tett, várost alapított ott, ahol az isten

neki álmában megmutatta. Amikor ezzel kész volt, nem maradt más hátra, mint áldozatot bemutatni, csak az volt a kérdés, kinek.

A helyi lakosok praktikusán amellet kardoskodtak, hogy célszerű lenne a bika kultuszát gyakorolni, de ha nem azt, akkor a bika tiszteletére épült bálványt imádják. III. Bianor viszont egyiket sem akarta, ő mindenképpen Apollónak akart áldozatot bemutatni. Végül ő nyert, és az istenség hálából még egyszer megjelent neki álmában, amikor is azt javasolta, hogy a felépült várost Metragirtának nevezze el. Metragirta Cibeles (magyarul Kübelé) istennő másik neve volt. Bianor így tett, azonban fel is kellett áldoznia magát az istennő tiszteletére. Nagy gödröt ásott, majd belefeküdt, hatalmas kövekkel fedette be és várta, hogy ott lelje halálát. De a kaszás helyett maga az istennő érkezett kocsin, amelyet oroszlánok húztak.

A legenda III. Fülöp idejében keletkezett, amikor a főváros Valladolid és Madrid között vacillált, annak megfelelően, hogy Lerma herceg telekspekulációs ügyei hogyan alakulnak. Így került hát ez az istennő Madridba, és így válhatott szimbólummá.

Az istennő kocsiját húzó két oroszlánnak is mitológiai vonatkozásai vannak. Történt ugyanis, hogy Atalanté – aki igencsak kedvelte a férfias sportokat – a legjobb futónak számított a vidéken, és mivel nem akart férjhez menni, azt találta ki, azé lesz, aki le tudja előzni őt futásban. Azok viszont, akik alulmaradnak vele szemben, halálnak halálával hálnak. Bizonyára akadtak olyan ostobák, akik így is kötélnek álltak, de nem Hippomenész, aki előzetes hatástanulmányokat végezve arra a következtetésre jutott, hogy itt cselre van szükség. Aphroditétől kért segítséget, aki leszakítva három aranyalmát a Hesperidák kertjéből – amely mitológiai hely nem volt más, mint maga Hispánia –, úgy adta oda az almákat az ifjúnak, hogy ha futás közben azokat majd elgurítja, amikor a lány lefogja, az bizonyára le fog hajolni az almákért, és így a férfi le fogja tudni győzni őt. Így is lett, és a cseles versenyt házasság követte.

A történet úgy folytatódik – mert kevés görög mítoszban van happy end –, hogy Hippomenész elfelejtett az istennőnek áldozatot bemutatni, így az mérgeben, amikor a pár betért Cibeles (magyarul Kübelé) istennő szentélyébe, elérte, hogy vágyat érezzenek és itt a templomban legyenek egymáséi. Ez a szentély megszenteltségtelenítése volt, amiért Cibeles istennő meg kellett büntesse őket, ezért oroszlánokká változ-

tatta a házaspárt. És mivel a görög mítoszokban, ha az istenek büntetnek, azt nem ímmel-ámmal teszik, hanem úgy istenigazából, ezért mindketten hím oroszlánokká lettek, hogy még véletlenül se lehessenek többé egymáséi.

*Supicha Sutanthavibul: Őrült ősztön 6.
(Thaiföld, 2019, szitanyomat, foltmaratás, 82 x 55 cm)
Nagy Imre-díj*